

Marie-Louise Nosch i CTR's lokaler.
Foto: Jens Welding Øllgaard, Kristeligt Dagblad.

KAPITEL 13

Professor Marie-Louise Nosch

Tekstiler og tekstilproduktion har været vigtige for menneskeheden i tusinder af år. Så længe at begreber herfra er – ja, flettet – ind i udviklingen af sprog, skrift, matematik og endda i skibsfart. Forskning i tekstiler kan dermed bidrage til forståelsen af emner, der rækker langt ud over selve tekstilerne. Tekstilforskning har desuden en særlig relevans i Danmark. Flintøkser og potteskår finder man overalt i verden, men Danmark har én slags oldtidsfund, som er næsten enestående: velbevarede dragter som dem, man har fundet på Egtvedpigens og Huldremosekvinden.

Marie-Louise Nosch var indtil for nylig leder af Center for Textile Research (CTR), som har til huse på SAXO-Instituttet ved Københavns Universitet. Hendes kontor gemmer sig, bogstaveligt talt, bag tusindvis af bøger i instituttets bibliotek, som igen gemmer sig langt inde i instituttets gangsystem. At det går nogenlunde at finde hende denne fredag morgen i januar, skyldes kun, at vi kommer halsende samtidig, lige et par minutter for sent til vores aftale, så jeg ikke selv skal lokalisere døren til kontoret. Vi slår os ned i et par sofaer over for hinanden i centerets store fælles-lokale.

Hvor kommer vi fra og hvor skal vi hen

Jeg starter med at spørge Marie-Louise Nosch, hvad der er det centrale mål med hendes forskning, og hun giver mig indledningsvist et svar, som kommer helt bag på en naturvidenskabelig forsker som mig, nemlig: »Det ved jeg faktisk ikke«. Kulturchok! Det viser sig dog hurtigt, at det på ingen måde betyder mangel på strategi, snarere tværtimod, og i løbet af samtalen lysner det da også for mig angående, hvorfor det nødvendigvis må være sådan i den type forskning, Center for Textile Research laver. Marie-Louise Nosch siger:

»Jeg synes snarere, at det er et tema. I mit daglige arbejde er der rigtig meget, der handler om

det lange seje træk. Men når vi taler om store spørgsmål, så handler det næsten altid om: »Hvor kommer vi fra, og hvor skal vi hen?« eller: »Hvordan skal det arbejde, vi laver, have en transformerende effekt på det teoretiske grundlag og de antagelser, vi arbejder udfra?« Den del bevæger sig altid lidt langsommere. Vi er nødt til at gå tilbage og sige: »Passer det her nye data med de her teorier, som vi havde? Det synes jeg er det mest interessante.«

Det står derfor centralt i centerets forskningstankegang, at man ikke kun arbejder med tekstiler, men undersøger samspillet imellem tekstil og andre teknologier, videnskaber og kulturelle og samfundsmæssige udviklinger. Tekstil har igennem historien haft indflydelse på tallære, på matematiske strukturer, på sprogets metaforer (tænk bare på livets tråd, spin, fabric, væv, som også betyder kroppens strukturer) og på det skrevne sprog. Ordet tekst kommer for eksempel af latin *textus*, som betyder noget, der er vævet.

»Hele idéen om tøj og beklædning kommer oprindeligt fra at tage et skind og iklæde mennesket. Det er derfor, at arkæologerne kan se, at da man starter med at væve – noget, som i princippet er en klar, firkantet idé, fordi det er tråde, der går retvinklet på hinanden – så starter man med at væve i form som et skind, da man i tusindvis af år har tænkt, at skindet er den basale form, man bruger til at klæde sig i. Og der går lang tid, før man finder ud af, at man bare kan lave det firkantet og tilskære det. Så alting er på en eller anden måde sammenvævet, ironisk nok.«

Så selvom centeret hedder Center for Textile Research og oprindeligt fokuserede mere på at give netop tekstilområdet et ordentligt løft, så arbejder de i dag meget interdisciplinært.

»I starten var vores drive, at tekstiler er højdepunkterne fra vores forhistorie, det særlige ved dansk arkæologi. Man har flinteøkser og potte-skår alle steder, men et af de få steder i verden, man har hele dragter bevaret, er i Danmark. Det er en helt særlig geologisk og klimamæssig situation, der gør, at her bliver de bevaret. Men nu, hvor den viden ikke på samme måde mangler længere, så er det meget stærkere, at vi forbinder det, vi laver, med nogle andre fagområder. Den transformation er jeg meget interesseret i. Hvordan er de forskellige teknologier forbundet med hinanden. At man tænker ud over de faste discipliner og ikke deler op i: »Her er ting med sten, og her er ting af metal, og her er der ting, der er lavet af organisk materiale« og så videre.«

Odyseus og væven

Marie-Louise Nosch er særligt stolt af arbejdet bag to videnskabelige artikler. Den ene er en stor artikel inden for hendes oprindelige fagområde, nemlig det skriftsprog fra bronzealderens Grækenland, som kaldes Linear B. I traditionel Linear B-forskning arbejder man kun med skrift og græsk sprog. Men disse skrifttegn opbygning og sprogets udvikling er tæt forbundet med blandt andet datidens tekstiler og tekstilteknologi. Marie-Louise Noschs arbejde viste, at man ved at inddrage den materielle kultur i skriftsprogets samtid bliver klogere på teksternes indhold [47]. Den anden artikel handler om sammenhængen imellem skibsteknologi og væveteknologi [48].

»En bom, for eksempel. Det har man både på en væv og på et skib. I oldgræsk er ordet for mast og sejl sådan, at det faktisk er væv man sætter. Så sprogligt set tager man væv og sætter på et skib, og så væver man derudaf. Sammenhængen er sproglig, men også teknologisk. På græske vaser kan man se Penelope ved en væv og så Odyseus, der står ved et skib. Og det er faktisk fuldstændig samme konstruktion. Bommens bevægelse, du trækker, hejser op og ned, folder sejlet op og folder sejlet som i vævning. Så der er en kognitiv sammenhæng, hvor man har overført viden fra

tekstil til skibsfart og brugt den på en ny måde. Det er interessant, at i dag er den maritime verden meget maskulin og tekstilverdenen meget feminin. Også tekstilforskere er kvinder, og skibsarkæologer er mænd. Men oprindeligt er der rigtig meget til fælles.«

Det er ikke kun i skibsfarten, at tekstilerne har påvirket terminologien. I en tredje artikel viser Marie-Louise Nosch og kolleger, at i meget tidlig poesi (før det 6. århundrede f.v.t. i Grækenland) taler man om, at man »sætter sin væv op«, når man starter et digt. Og det redskab, man bruger til at slå strengene an på et strengeinstrument, hedder det samme som det, man bruger til at væve med. I dag kan disse sammenhænge komme til at lyde fortænkte. Men hvis man går tilbage i historien, er den tekniske og terminologiske sammenhæng klar, og der må have været en forståelse for, at der var noget til fælles mellem vævning, poesi og musik [49].

Vores kedeligste bog

Jeg spørger hende, hvad der fik hendes forskning på landkortet – hvor det er, at hendes forskning har fået allermost opmærksomhed og har rykket feltet.

»I et center som dette kommer der jo nogle højdepunkter – hvor vi laver noget, der kommer i pressen, noget, folk taler meget om. Vores arbejde om Egtvedpigen og hendes tøj fik meget opmærksomhed [50]. Men når vi ser tilbage på det om 50 år, så tror jeg, at det er vores mest kedelige bøger, der kommer til at stå længst. Det lange, seje træk. At sørge for at få lavet grundbøgerne. For eksempel fandtes ikke engang en opdateret oversigt over alt arkæologisk tekstil i Europa. Vi hørte ofte arkæologer sige: »Jamen, der er jo ingen tekstiler bevaret«. Men det er der. CTR samlede et internationalt hold og sammenstillede alt data i et europæisk atlas for arkæologisk tekstil [51]. At få vidensniveauet op og få samlet data er vigtigt. Vi har også lavet undersøgelser af tekstilterminologi i alle skriftsystemer helt tilbage fra det tredje årtusinde før Kristus og op til de

Danmark og oldtidens tekstiler

FAKTABOKS I

Huldremosekvinden fra 2. årh. f.Kr. blev fundet fuldt påklædt. Tekstilanalyserne viser, at hendes tøj består af en blå eller rød-lilla nederdel af uld og et rødt tørklæde. De er vævet lokalt og af ensartet kvalitet. Over skuldrene bærer hun også to skindkapper.
Foto: Roberto Fortuna, Nationalmuseet.

Tekstiler er normalt meget sjældne fund i arkæologiske udgravninger, for som alle andre organiske materialer nedbrydes det ofte hurtigt af mikroorganismer, medmindre ganske særlige omstændigheder er til stede. Dehydrering kan bevare tekstil i meget tørt klima (for eksempel i Egypten og i Tarimørkenen i Kina); salt kan bevare tekstil (for eksempel i saltminer i

Alperne); permafrost i Grønland har overleveret dragterne fra nordboernes begravelser næsten intakte. Eller ved mineralisering – når tekstilet kommer i kontakt med metalsalte fra metalgenstande under nedbrydning – hvilket ses i Danmark ved begravelser og ved jernalderens våbenofferfund. Men i Danmark overlever tekstil som oftest i jorden på grund af fugt og iltfattigt miljø. Det ses i bronzealderens gravhøje og i tørvemoserne. På grund af ganske særlige lufttætte og vandholdige bevaringsforhold i gravhøjene har egekisterne fra bronzealderen (1700 til 1100 f.v.t.) bevaret den afdødes hår, knogler og tøj næsten intakt. Her kendes især Egtvedpiggen, Skrydstrupkvinden og mandsgravene Borum Eshøj, Trindhøj i Sydjylland og Muldbjerg. I moserne findes velbevaret skind og tekstil fra navnlig ældre jernalder (500 f.v.t. til 400 e.v.t.). Jernalderens tekstiler er overvejende fremstillet i kiperævning (en metode, hvor islættet føres over og under flere trendtråde ad gangen i et forskudt mønster, hvorved der fremkommer karakteristiske diagonallinier på tekstilets overflade), men lærredsvævningen, som var bronzealderens foretrukne binding, anvendes stadig. To tredjedele af tekstilerne fra ældre jernalder er mønstrede, i indvævede striber og tern ved at anvende garn i forskellige farver og forskellige væveteknikker. Ved at anvende garn med forskellige spinderetninger skabte fortidens vævere spindemønstre. Tidligere mente man, at tekstiler fra før-romersk jernalder ikke var indfarvede, men Nationalmuseets og CTR's kemiske analyseresultater har vist, at størstedelen af mosernes tekstiler indeholder spor af farvestoffer. Enten var hele tekstilet indfarvet, eller også var der indvævet striber med garn i en anden farve end grundvævningen. Fra de historiske perioder har København vist sig at være et tekstil-arkæologisk skatkammer, da dele af byen er bygget oven på enorme mængder af skrald fra 1600-tallet, især bevarede tøjstumper, strikkede strømper, hatte, handsker og sko.
Kilde: <https://natmus.dk/historisk-viden/danmark/oldtid-indtil-aar-1050/livet-i-oldtiden/hvordan-gik-de-klaedt/>.

germanske sprog [52, 53]. Hvilke ord findes der for tekstiler, hvordan krydses de med hinanden, og hvordan opstår ord, når nye teknikker eller moder kommer til?

Netop den bog om tekstilterminologi i det tredje og andet årtusind, som Marie-Louise Nosch har lavet sammen med en fransk kollega [52], er et godt eksempel. De gennemgår enorme arkiver af kileskrift, akkadisk, hittitisk, ægyptisk, mykensk og græsk og så videre, for at se, hvilke ord der bruges for tørklæder, tøj, håndklæder, vævning og spinding. De kalder den for deres kedeligste bog, men det er den, som sælger mest og bliver læst og citeret igen og igen, fordi den nærmest er en komplet encyklopædi. Arbejde, der kræver sådanne lange seje træk, er også noget af det, hun ser som nødvendigt for det fremragende generelt.

»Den hårde, lange, nørdede indsats med at læse rigtig meget og sidde rigtig længe på et museum, for at få tingene til at passe sammen, den beundrer jeg. Og det er jo i øvrigt noget, man som centerleder ikke har tid til mere og savner rigtig meget. Det er også meget inspirerende, hvis man kan forbinde nogle vidensfelter på en overraskende og meningsfuld måde. At finde ham, der har siddet i tyve år med ugaritisk,¹ og ham, der har siddet i tyve år med assyriske, og få dem til at tale sammen om tekstil. Det er måske det, der rykker. Og så beundrer jeg også kolleger, når de er i stand til at formidle deres arbejde klart og overbevisende og med passion.«

Ifølge Marie-Louise Nosch er de mennesker, som kan lave fremragende forskning kendetegnet ved at være ekstremt dygtige fagligt, ekstremt produktive, de får tingene gjort og er overbevisende i det, de laver. Det er dem, der er i stand til at flytte sig ud af deres komfortzone, indgå nye samarbejder og forblive intellektuelt nysgerrige. Det er dem, der til møder kommer med kommentarer som: »Måske er det i virkeligheden

omvendt?«, og som har den slags observationer, andre ikke har, og som kan gøre hele forskellen.

Marie-Louise Nosch arbejder med talentudvikling hos unge forskere, og hun mener faktisk, at man til en vis grad kan træne disse egenskaber. Men der er grundelementer, som skal være til stede. Vi vender tilbage til det med det lange seje træk:

»90-95 procent handler jo om, hvor fokuserede og produktive de er. Får de tingene gjort? Kan de klare presset? Alle kan have kriser, men man skal være meget selvkørende og i stand til at organisere sig selv rigtig meget som ung forsker, ellers så er det virkelig hårdt.«

Hvad så med evnen til at sælge sig selv og sin forskning, spørger jeg, er det nødvendigt?

»Ja, men til en vis grænse. Når man er inde i feltet, kan man jo hurtigt høre, hvor nuanceret det er, hvor nyt det er. Dertil kommer, at der er en vis bias i det med at promovere sin forskning, som kan komme især kvinder og udlændinge til skade. Jeg oplever det meget i den unge generation, som rejser meget rundt, og som hele tiden skal tilpasse sig, være gæst, være den nye. Enten bliver de stål-satte, eller også bliver de usikre. Som om de har vænnet sig til at blive behandlet lidt dårligt og ikke altid blive set. Og hvis man gør sig lidt umage, kan man se noget guld der, som ellers kan blive overset.«

Et ønske om at blive forsker det havde jeg helt sikkert ikke

Marie-Louise Nosch har haft en lang international uddannelse. Så hendes svar på mit spørgsmål om hendes vej ind i forskningen var igen ikke lige til at forudsige.

»Jeg kommer ikke af en forskerfamilie, og et ønske om at blive forsker, det havde jeg helt sikkert ikke. Jeg læste, jeg tog til udlandet, og så tog jeg min uddannelse i Frankrig og i Italien og min ph.d. i Østrig. Jeg startede på universitetet med henblik på at læse statskundskab og blive ambassadør. Men ved et tilfælde blev jeg grebet af ind-

1. Et nordvestsemitisk sprog kendt fra ca 1400-1200 år f.Kr., skrevet med en særlig alfabetisk kileskrift.

skrifter fra den græske bronzealder. Det var en relativt ny videnskab dengang, en lille, nørdet niche med få forskere, og man kunne læse al faglitteratur op på et halvt års tid. Det fandt jeg yderst interessant og underholdende, men jeg kunne ikke forestille mig, at det kunne bruges til noget. I lang tid var der ikke nogen plan, andet end med nød og næppe bestå hvert år, for jeg var suverænt den dårligste studerende på årgangen. Jeg var vant til at være ekstremt dygtig i gymnasiet. Men når man er udenlandsk studerende, så fatter man ikke noget, og man får dårlige karakterer lige meget, hvor stor umage man gør sig. Det har givet mig en meget stærk forståelse for udlændinges udfordringer, at det har været en prægende del af min voksentilværelse at være udlænding.«

På et eller andet tidspunkt kunne hun se mulighederne i at gøre det »nørdede lille felt« til en niche, noget hun kunne brande sig på. Så skrev hun speciale om det, og netop fordi det var nyt, og hun var en af de få, der vidste noget om emnet, fik hun ph.d.-stipendiet. Men ingen i Danmark arbejdede med Linear B overhovedet, og hun havde ikke følelsen af, at det kunne bringe hende en fast indkomst.

»Jeg sagde til mig selv: »Det gør jeg så længe, jeg får lov, og så må jeg finde en ny plan«. Hvilket egentlig var meget realistisk, for det var nok et for smalt område til at arbejde med hele livet. Nu beskæftiger jeg mig så særligt med tekstilproduktionen i disse indskrifter, fordi den allerstørste del af økonomien i bronzealderen handlede om at sørge for, at der kom uld, hør og plantefarver nok. Og da jeg begyndte at kunne se, at man kunne kombinere det ved at arbejde sammen med nogle, der vidste en masse om arkæologisk tekstil og redskaber, så kunne jeg pludselig se muligheden for, at man reelt kunne fortsætte ad den vej. Den erkendelse nåede jeg til i løbet af min postdoc i Wien, hvor jeg stadig bare arbejdede med de der små puslespil og prøvede at forstå den administrative struktur bag de små indskrifter. Men jeg syntes på en eller anden måde, at jeg var kommet til en blindgyde, hvor jeg tænkte: »Jeg synes

stadigvæk, det er spændende, men hold kæft, det er nørdet, det her. Og måske også lidt for kedeligt til resten af livet.«

Og så mødte Marie-Louise Nosch Ulla Mannering og Eva Andersson Strand, begge arkæologer med speciale i tekstiler, og de tre søgte sammen Grundforskningscenteret. De fik centerbevillingen, da Marie-Louise var 34 år gammel, stadig postdoc, og ikke havde boet i Danmark i 15 år. Hendes ene medansøger boede i Lund, og den anden var på barsel med sit tredje barn. Så de var på alle måder et team af outsiders, og dertil tre kvinder, hvilket også var et nybrud for fonden. Det betød på den ene side megen modgang i starten, men også en stor frihed, fordi der ingen bestemte forventninger var, ej heller fra de tre nyslåede centerledere selv. Så de gjorde det på deres egen måde. Marie-Louise Nosch var centerleder, og tilsammen udgjorde de tre ledelsesgruppen, indtil Marie-Louise overdrog ledelsen til Eva i 2017. Da jeg spørger hende, hvilke personer der har haft størst betydning for hendes forskerkarriere, er hun ikke i tvivl:

»Først og fremmest de to andre kvinder, som jeg grundlagde centeret med. Vi er meget forskellige, men vi har altid holdt sammen. Når jeg taler med de andre centerledere, kan jeg høre, at det er en udfordring, at centrene knækker, fordi det er svært at opretholde det gode samarbejde i så mange år, med det pres, man er under. Men vi er stadig venner, vores børn er venner, og vi tager på ferie sammen. Selv efter så mange år. Det synes jeg faktisk er en af de største bedrifter. Det har også givet en utrolig stabilitet i centeret, at alle vidste, at de tre i ledelsen, de holder sammen. Man kan råbe og skribe, men de tre står sammen.«

Hun har også haft den store glæde at finde sammen med fire andre centerledere: Jens Hjorth, Bente Klarlund Pedersen, Frans Gregersen og Jeppe Dyre, som har støttet og udfordret hende og givet inspiration til, at der findes mange forskellige måder at drive et Grundforskningscenter på. Deres venskab gør, som hun siger, ledergerningen mindre udsat og ensom.

Arbejdsformen i CTR er på mange måder den diametrale modsætning til Marie-Louise Noschs studietid, hvor hun arbejdede meget alene, ikke mindst i kraft af, at hun hele tiden flyttede til et nyt land og ikke havde noget fast fagligt netværk eller nogen, der følte sig ansvarlig for hende.

»Den professor i Frankrig, som jeg skrev speciale hos, og som også var medvejleder på min ph.d., påvirkede mig fagligt. Mine ph.d.-vejledere i Østrig var rigtig søde og gav mig en masse inputs, men de prægede mig ikke, fordi jeg på det tidspunkt allerede var ret sikker på, hvad jeg skulle arbejde med, og hvad det var, jeg kunne. Nu var det også i Østrig i 1990'erne, hvor fast vejledning og rapporter slet ikke fandtes. En gang imellem mødtes man og fik en god frokost, hvor jeg så fortalte lidt om, hvad jeg var i færd med, og det var det.«

Hvis det ikke er noget, hun har med sig fra sin egen uddannelse og tidlige forskerkarriere, hvorfra har Marie-Louise Nosch så den tankegang, der på mange måder er et bærende element i centeret – det transformerende og integrerende?

»Jeg tror måske, at det er min personlighed. Jeg kan lide at se potentiale. Det er også derfor, jeg synes, at talentudvikling er sjovt. Det er underholdende at se et menneske og undersøge, hvordan man kan rykke vedkommende et bestemt sted hen, og hvad der i så fald skal til. Derudover kan jeg godt lide at læse folks artikler og diskutere og spekulere i, hvad udfaldet ville være, hvis man eksempelvis vendte det hele om. Men det er også til dels et produkt af centeret. Det at skulle samarbejde tæt med andre hele tiden kan ændre ens nørdede tankegang, og man vinder som regel nye perspektiver.«

At give videnskabelig værdi til kvinders arbejde

Ud over det mere anekdotiske, som at hun ikke gider at beskæftige sig med Jesu ligklæde eller med, hvorvidt der står Allah indvævet i vikinge-tekstiler, ser

Marie-Louise Nosch en del etiske problemstillinger i sit arbejde. For eksempel bliver arkæologiske tekstiler oftest fundet i grave eller på anden måde i forbindelse med mennesker. For Marie-Louise Nosch gør de etiske overvejelser sig også gældende i forskningen.

»Det er noget, der er vigtigt for vores område, og som vi er meget opmærksomme på. Vi har lavet etiske guidelines for centeret, som ligger på vores hjemmeside. For eksempel, hvordan udviser man passende respekt for de mennesker, som tekstilerne har tilhørt, og som er døde for tusinder af år siden. Det andet meget vigtige er, at vi i tekstilforskningen arbejder med eksempelvis Kina, Sydamerika og Indien. Som forskere her i Danmark er vi i en langt mere privilegeret situation end forskere i disse lande. Vi får noget videnskabeligt ud af at lave forskning på deres materiale, de får ikke mulighed for at lave forskning på vores materiale. Det er noget, vi skal være opmærksomme på. Endelig er en vigtig effekt af arbejdet i centeret, at vi giver videnskabelig værdi til kvinders arbejde – noget, som traditionelt er undervurderet kvindearbejde, lært fra mor til datter. Og i centeret er vi langt flest kvinder. Derfor optager det mig også, hvordan vi kan være kvindelige rollemodeller i forskningen og støtte de unge kvinder.«

Marie-Louise Nosch arbejder for tiden på et projekt med flygtningekvinder, støttet af Innovationsfonden. Hvordan kan sådan et samarbejde foregå på en måde, så begge parter får noget ud af det?

»De giver os noget af deres viden, men de får integrationsydelse, og jeg får fast høj løn og et internationalt paper ud af det, det er ikke helt fair. Idéen er god nok, nemlig at sige, hvordan kan vi som forskningscentre og universiteter være med til at løfte integrationen og bidrage til den? Det interesserer mig, hvordan vi kan bruge dette internationale feminine rum som et »safe space«, hvor man kan være sammen og lære noget af hinanden og knytte bånd. Men man skal ikke være blind for, at vi er meget ulige. Bare fordi vi alle strikker og er kvinder, gør det os ikke lige.«

CTR-metoden

FAKTABOKS 2

CTRs forskning har haft så stor betydning for den internationale tekstilforskning, at når Marie-Louise Nosch er ude på internationale konferencer, kan hun høre forskerne tale om »The CTR Method«. Metoden kommer fra Eva Andersson Strands forskning i vikingetidens tekstilredskaber. Andersson Strand lavede kopier af dem, spandt og vævede med dem, og kunne så sammenligne resultatet med vikingetidsfund af arkæologiske tekstiler. Hun kunne dermed påvise, at ikke alt fint og kostbart tøj var købt eller røvet i fremmede lande, men at vikingetidens kvinder selv havde redskaberne til at producere alt, fra grov sejldug til fine klæder. I CTR udviklede Marie-Louise Nosch, Eva Andersson Strand og deres kolleger metoden videre. De fik en væverske og en spiderske til at teste redskaber i et helt år, skrev guidelines og lavede udregninger. Derefter udbredte de metoden til Sydeuropa, hvor der som oftest ikke er fundet en eneste tråd eller trævl tøj. Hermed blev det for første gang muligt for en generation af arkæologer at forestille sig, visualisere og demonstrere, hvilken tekstilproduktion man havde i oldtiden, selvom kun redskaberne er bevaret. Ligesom hvis man fandt et gammelt komfur og kunne genskabe, hvilken mad man engang havde lavet på det. CTR-metoden har medført, at gamle og oversete fund af tenvægte og vævevægte nu tages frem igen og kan give helt nye informationer om samfundet og økonomien: i hvilke huse vævede man sejl til skibene? Var der en standardiseret tøjproduktion eller kreativitet? Havde alle husstande en væv, eller foregik produktionen hos

Anne Batzer tester vævning på rekonstrueret opstadsvæv. Foto: Center for Textile Research

enkelte specialister? Tog den unge brud sine egne tekstilredskaber med til sin husbonds hus, eller skulle hun overtage svigermors? Det er nye spørgsmål, som redskaberne kan give nye svar på. Fra Sydeuropa findes indskrifter og tekster med mange ord for tøj, teknikker, kvaliteter og tekstiltyper, men man anede ikke, hvordan de kunne have set ud. CTR-metoden hjælper derfor også til, at man kan forstå teksterne bedre [54].

Nu har jeg gjort det jeg ville her

Marie-Louise Nosch overdrog for nylig centerledelsen til Eva. Det skete natten efter centerets jubilæumsfest.

»Der var H.M. Dronning Magrethe, Nationalmuseet samt ambassadørerne fra alle de lande, vi arbejder med. Dronningen spurgte interesseret,

og vores dekan fortalte, at Danmarks mest enestående kulturarv var tekstil. Den nat tænkte jeg, at jeg faktisk havde opnået det, jeg ville: At tage et område, som var undervurderet, og løfte det op. Derfor kontaktede jeg Eva og skrev: »Jeg tror, det er på tide, at du overtager«, hvortil hun svarede: »Er du fuld eller hvad?« Og jeg skrev tilbage:

»Ja, men jeg tror, det er rigtigt nok alligevel«. Dernæst drøftede vi det med Ulla, som i mellemtiden var blevet seniorforsker på Nationalmuseet. Kort før jul fortalte vi til alle, at jeg ville være almindelig professor, og at Eva ville overtage. Jeg har følt, at jeg havde en mission – en opgave, der skulle løses. Og så tænkte jeg: »Nu har jeg løst den. Nu gider jeg ikke mere. Jeg har gjort det på min måde. Men det skulle jo gerne være sådan, at man har skabt et center, som kan leve videre uafhængigt af mig. Eva, hun er nok min diametrale modsætning. Hun gør det på en helt anden måde, og hun gør det rigtig godt«, og så blev det sådan.«

Kom nu, det bliver skidesjovt, det gør vi bare!

Hvad er det så ved Marie-Louise Nosch, der har gjort det muligt for hende at løfte tekstilforskningen i Danmark i så høj grad, som hun har gjort?

»Jeg har nok fået en stor portion selvtillid i vuggegave, herunder en tro på, at jeg er god nok og har gjort det så godt, jeg kunne. Det kan også være en enorm drivkraft at skulle vise, at man er god nok, men den har jeg ikke helt. Jeg har snarere nogle egenskaber, som er gode, når man skal have noget op at køre. Jeg er hurtig til at sige: »Kom nu, det bliver skidesjovt, det gør vi bare!« Min utålmodighed har været en drivkraft for mig. Jeg mister interessen, hvis der går for lang tid. Jeg er ikke særlig god til at holde strukturer ved lige, lave drift og gøre ting færdige. Jeg har lært at gøre ting færdige, skrive ordentlige rapporter og den slags, men det er ikke det, jeg synes, der er sjovt. Jeg har et spillergen, jeg kan godt lide at lave ansøgninger og anerkendelsen ved at starte et nyt stort projekt. Traditionelt har der næsten ikke været ekstern finansiering til humaniora. Vi har for nylig modtaget to store EU-bevillinger. Det er stressende, men det er sjovt. Det er et karaktertræk, der er godt at have, når man skal bygge noget op. Min kæreste siger, at jeg burde

være selskabstømmer og opstarte egne virksomheder hvert andet år. Men nu er der måske mere brug for en centerleder med udsyn, en, der siger: »Nu skal vi ikke have flere penge. Vi skal få noget godt ud af dem, vi har, og vi skal tænke over, hvad vi lærte.««

Postdocsorgen og narrativet om det unikke geni

At lede et stort forskningscenter er en krævende opgave. Et ufravigeligt kriterium for Marie-Louise Noschs arbejdsliv er kun at arbejde sammen med mennesker, hun kan lide. Det samme princip gælder for centeret. Hvis ikke man opfører sig ordentligt, kan man ikke være med, og de vil hellere ansætte folk, der kan samarbejde, frem for de allerstørste genier.

»Det giver for meget uro at have folk, der promoverer sig selv og brokker sig hele tiden. Det er faktisk et problem, for det, som systemet ønsker af os, er netop, at vi producerer den type personligheder. De får rigtig meget, og de kræver rigtig meget.«

Universitetssystemet, funding-systemet og i det hele taget forståelsen af, hvad en topforsker er, er nemlig fortsat fokuseret på det unikke (mandlige) geni – en Einstein, en Habermas. Men fremragende forskning kan i stigende grad først og fremmest ske i et produktivt samarbejde. Det kan være en udfordring for forskerkometer med høje tanker om sig selv. De unge forskere, som kommer ud af et Grundforskningscenter, har haft gode betingelser for deres karriere og har ofte mulighed for at få store europæiske forskningsbevillinger. Men de kan, mener Marie-Louise Nosch, blive fanget i et vanskeligt narrativ, fordi forskningsledernes fortælling om sig selv ofte er, at de kom fra grupper, der ikke var gode nok, men så blev de opdaget af Grundforskningsfonden, og så blev de bedre end alle andre. Det vil sige, man kan kun være unik og excellent, hvis man bryder ud og skaber sit helt eget.

»Noget, som jeg har delt med mine centerlederkolleger, er det, jeg kalder »postdoc-sorgen« eller

»postdoc-skuffelsen«. Det er enormt dygtige postdocs, som man har nurset i centrene, fortalt dem, at de er centerets største talent, og som optager den ros, de har fået, men som samtidig også føler meget stærkt, at hvis de skal kunne leve op til rosen, så er de nødt til at smække med døren og gå ud og lave noget helt andet eller tage afstand og kritisere meget stærkt. Det kan være meget voldsomt. Det kan minde om, når børnene flytter hjemmefra.«

Forholdet til kollegerne på universitetet kan også være udfordrende for et Grundforskningscenter. Centrene kan uden selv at ønske det, komme til at fungere som et lille isoleret Monaco, fordi de har flere penge end resten af universitetet, og som på grund af samarbejde udadtil og internationalt vurderes højere i bedømmelser. Den praksis mener Marie-Louise Nosch burde ændres for bedre at sikre forskningsfeltets integration i forskningen og undervisningen på universitetet gennem mere lokalt samarbejde. Hvem er det så, Marie-Louise Nosch gerne vil arbejde sammen med i sit center, og hvad skal de yngre kolleger lære der?

»Når der kommer nogle og siger, at de gerne vil være hos os som ph.d.-studerende eller postdoc, så ser vi ikke kun på, hvad de fagligt skal opnå, men også hvordan deres CV skal udvikle sig. Jeg oplever, at det kan udløse store følelser, hvis man spørger, hvad de selv gerne vil, og hvordan man kunne udvikle deres liv og deres CV. I starten gik vi meget efter nogle, som kunne bidrage til det, vi allerede kendte til. Nu synes vi, det er meget mere spændende, at der kommer nogle udefra, som måske ikke engang var klar over, at de var interesserede i tekstil. Jeg lægger meget energi i talentudvikling. Jeg kan godt lide at sige: »Husk, at du skal lære noget nyt. Så hvad er det, du skal lære? Spansk? Folkedans?« Man skal tilbage til den situation, hvor man ikke ved noget og bare er nødt til at lytte, lære og lave lektier. Det er en svær øvelse, fordi de fleste forskere har så højt et performanceniveau. At gå tilbage og starte fra

scratch, at sætte sig i en situation, hvor man ikke ved noget – det er ubehageligt.«

Talentudviklingen blev sat i system ved Marie Skłodowska-Curie-masterclasses, som blev opfundet af CTR i 2011, og som nu er udbredt på hele universitetet og i udlandet. Siden har CTR tiltrukket over 20 internationale Marie Skłodowska-Curie-fellows og har i skrivende stund rekorden i Europa. De unge forskere kommer til CTR for at lære om arkæologisk tekstil, terminologi og CTR-metoden.

Hvis du kunne bestemme ...

Som forsker i Danmark er man helt afhængig af konkurrenceudsatte forskningsmidler, der typisk er tidsbegrænsede på få år. Det vil sige, at selvom man har sin løn, skal man hele tiden søge nye forskningspenge, medmindre man er heldig at have en af de få længerevarende bevillinger som netop et Grundforskningscenter. Marie-Louise Nosch mener, at grunden til, at Danmark klarer sig så godt, er, at vi har en stor diversitet i mulighederne for forskningsfinansiering. At vi har bittesmå fonde, private og erhvervsdrivende fonde og det offentlige system. Og at man ikke behøver at være en etableret forskningsleder for at få en stor bevilling. Omvendt mener hun, at der er store strukturelle problemer og stor underfinansiering på humanioraområdet, som resulterer i et spild af talent.

»Humaniora og samfundsvidenskab er de områder med allerflest studerende. En meget stor del af vores opgave er at undervise og løfte dem ud på arbejdsmarkedet. Rigtig mange af mine kollegaer har slet ikke tid til at skrive ansøgninger og skal dække undervisning på enormt store områder. Der er måske seks fastansatte på tysk, og de skal dække alt fra tusinde års tysk historie, over sprog til politik. Og vi har rigtig mange ansøgere, når der bliver opslået et ph.d.-stipendium, så konkurrencen er hård blandt de unge forskere på humaniora. Du kan slet ikke få ph.d. her, medmindre du har skrevet mindst én videnskabelig artikel, før du søger. Der går meget talent til spilde.«

Skal man så reducere optaget af studerende, givet at universiteternes økonomi ikke giver mulighed for at ansætte flere forskere? Det mener Marie-Louise Nosch ikke er en god løsning.

»Jeg mener, at om det er retorik eller biologi eller atomfysik, så er uddannelse i sig selv et gode. Hvis dine forældre har en uddannelse, så lever du længere, du er mindre syg, dine børn får det bedre, dine børnebørn får det bedre, hele dit kvarter får det bedre. Uddannelse kan noget, som varer hele livet og påvirker hele samfundet. For eksempel er der lavet undersøgelser om indvandrersfamilier, som kom hertil. Hvis faren er uddannet ingeniør, så vil hans børn klare sig bedre, også selvom han arbejder som taxachauffør i Danmark. Og hvis vi uddanner en i retorik, vil hans børn sandsynligvis klare sig bedre bare på grund af det, selvom han ikke finder ansættelse i det område. Det er jo ret magisk, at man på fem studieår kan ændre personens livsvilkår, levetid, sygdomsmønster – samt vedkommendes børn. Så jeg synes, vi burde stå nede ved hovedindgangen og give dem alle sammen håndtryk og sige: »Tak, fordi I kommer. Velkommen. Bliv så længe som muligt.««

Professor Marie-Louise Bech Nosch

Født 1970 i Danmark

Uddannelse: Diplôme d'Enseignement Universitaire Général (DEUG), Université Nancy II, Frankrig 1990-1992, Licence og Maitrise d'histoire, Université Nancy II, Frankrig 1993-1995, Diplôme d'Etudes Approfondies 1996, Ph.D. University of Salzburg, Austria, 1996-2000

Professor, Københavns Universitet, SAXO Institutet

Leder af Center for Textile Research, 2005-2016

Modtager af bl.a. Einar Hansens Forskningspris for fremragende humanistisk forskning 2008, Videnskabsministeriets EliteForsk-pris 2009, The Anne-liese Maier Award 2013, The Iris Foundation Award for Outstanding Mid-Career Scholar 2017, og Dronning Margrethe II's Videnskabspris 2019. Udnævnt til Chevalier dans l'Ordre des Palmes Académiques af det franske undervisnings- og forskningsministerium 2010, medlem af Det Kongelige Danske Videnskaberne Selskab og korresponderende medlem af Österreichische Akademie der Wissenschaften
